

Н.М. Ткачук, Тернопільський державний економічний університет

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ І ПРОБЛЕМИ НАРОЩЕННЯ

У статті розглянуто сутність поняття “банківська капіталізація”. Розкриті основні проблеми нарощування рівня капіталізації банківської системи України. Проаналізована роль власного капіталу банків у забезпеченні фінансовими ресурсами економіки країни за 2000-2004 рр. Досліджена потужність вітчизняного банківського сектора на основі проведеного групування банків за розміром сплаченого статутного капіталу.

Ключові слова: власний капітал банку, банківська капіталізація, грошова маса, валовий внутрішній продукт, монетизація економіки, статутний капітал, пряма та зворотна капіталізація.

Постановка проблеми. Основні цілі розвитку банківської системи України сьогодні визначаються пріоритетними завданнями щодо вступу нашої країни до Європейського співтовариства та отримання статусу країни з ринковою економікою. Для успішного виконання цих завдань вітчизняна банківська система повинна мати високий рівень капіталізації, який би забезпечував адекватний розвиток економіки та її подальше інтенсивне зростання. Очевидним є те, що саме достатній обсяг власного капіталу (як грошових коштів, так і вираженої у грошовій формі вартості ліквідного майна) забезпечує економічну самостійність, фінансову стійкість, активну та прибуткову діяльність на ринку фінансових послуг як кожного банку зокрема, так і банківської системи в цілому.

Аналіз досліджень. Значна увага підвищенню рівня капіталізації банків у світлі сприяння зростанню їх конкурентоспроможності та поступовій інтеграції до європейського фінансового простору приділяється в Комплексній програмі розвитку банківської системи України на 2003-2005 роки, яка прийнята Національним банком України [4]. Але поточний рівень капіталізації вітчизняного банківського сектора сьогодні не задовольняє повною мірою вимоги зростаючої економіки країни. Проблема низької капіталізації банків існувала ще в минулому столітті й привертала до себе увагу багатьох науковців і практиків. Про низький рівень капіталізації банківської системи неодноразово говорив у своїх виступах голова НБУ В.С. Стельмах: “Станом на 01.01.2005 відношення сукупного банківського капіталу до ВВП складало 5,4 %. Якщо врахувати, що сьогодні близько 50 % ВВП країни знаходиться в тіні, то показник капіталізації буде ще меншим. Такий стан не зможе забезпечити ефективного розвитку економіки. Після вступу до Світової організації торгівлі за низької капіталізації вітчизняні банки не будуть конкурентоспроможними з іноземними кредитними установами” [9, с. 2].

Значну увагу питанню підвищення капіталізації банків приділяють у своїх працях такі вчені, як: М. Савлук, А. Мороз, О. Дзюблюк, Н. Версаль, А. Вожжов, М. Алексеєнко, О. Заруба, Н. Слав'янська та ін. Але незважаючи на всебічне дослідження даного питання вченими, залишається нерозкритою теоретична сутність поняття “банківська капіталізація”, його різновидів і особливо якісної сторони, яка стосується достовірної оцінки складових і правильного їх включення до власного капіталу банку. Це викликало необхідність проведення даного дослідження, зумовило його мету та завдання.

Сьогодні в економічній літературі немає однозначного тлумачення терміна “капіталізація”. Не вдаючись до детального висвітлення поглядів різних вчених відносно даного поняття, зазначимо, що в цілому капіталізація розглядається з таких позицій:

- оцінки вартості компанії, акції якої вільно котируються на фондовій біржі, шляхом добутку ринкової ціни акцій на їх загальну кількість в обігу [5, с. 129];
- структури капіталу компанії [7, с. 187];
- методу оцінки вартості майна підприємства, фірми за розміром доходу, прибутку, який вони отримують [2, с. 277; 7];
- віднесення витрат у звітному періоді до довгострокових активів [7, с. 188];
- спрямування частини прибутку на збільшення власного капіталу банку (реінвестування чистого прибутку) [2].

Враховуючи вищевикладене, з метою адекватної оцінки економічних процесів, що відбуваються в банківській діяльності в ринкових умовах, вважаємо за доцільне виділити такі теоретичні поняття, як “пряма” та “зворотна капіталізація банку”. Пряма капіталізація банку являє собою трансформацію,

перетворення вартості, яка може бути представлена реальними матеріальними активами і грошовими коштами, у банківський капітал, тобто це є поповнення власного капіталу банку за рахунок реінвестування певної частини чистого прибутку банку. Зворотна капіталізація являє собою процес оцінки, визначення вартості банківської установи на основі реального доходу, прибутку, який вона отримує, займаючи певну позицію на ринку фінансових послуг. Зворотна капіталізація з різних міркувань може бути перетворена банком у фіктивну капіталізацію за певних обставин, про які мова йтиме далі.

В процесі оцінки рівня капіталізації банків досить проблемними є не лише кількісні показники обсягу власного та статутного капіталу, а й якісні, які в першу чергу стосуються структури власного капіталу та достовірної оцінки окремих його складових. Дуже часто банківські установи з метою досягнення необхідного розміру власного капіталу та дотримання показників його адекватності вдаються до штучного нарощення обсягів капіталу шляхом включення таких елементів, як: переоцінка основних засобів, нарахованих, але не сплачених відсотків; проведення операцій з придбання в інсайдерів основних засобів, в яких немає гострої потреби, за значно нижчими від ринкових цінами; надання на пільгових умовах довгострокових кредитів інсайдерам або особам, що номінально не є ними; здійснення недоходних інвестицій в цінні папери “неасоційованих”, “недочірних” підприємств тощо. Зростання таких складових власного капіталу банку та здійснення відповідних активних операцій за певних обставин призводить до штучного нарощення капіталу, а відтак і до невідповідно завищеного рівня капіталізації.

Проблему реальної та фіктивної капіталізації розглядає у своїх дослідженнях А. Гриценко. Зокрема, він зазначає: “слід чітко розрізняти поняття реальної та фіктивної капіталізації банків. Перша полягає в перетворенні реальної вартості в капітал, а капіталізація фіктивна пов’язана з представленням вартості в цінних паперах і повинна відрізнятися від реальної теоретично” [8, с. 43]. Сутність фіктивної капіталізації полягає в завищеній оцінці власного капіталу банків, які успішно та ефективно функціонують на ринку і мають високу дохідність. З часом фіктивна частина капіталізації кредитних установ накопичується і врешті-решт її розмір відповідає реальній капіталізації, тобто виявляється, що дійсний обсяг капіталу банку не лише до певної міри завищений, а просто нереальний. В результаті такі банки не можуть існувати далі, у них виникають проблеми втрати ліквідності, платоспроможності, значного погіршення фінансової стійкості, що в кінцевому результаті призводить до неминучого банкрутства й втрати мільйонів капіталу. Природньо постає питання: куди могли подітися ресурси такого збанкрутілого банку? Відповідь на це дає сама специфіка утворення фіктивного капіталу: гроші зникли, тому що їх реально не було, вони існували лише як функціональне утворення, що не мало зовсім ніякого реального підґрунтя. Подібні кризи можуть відбуватися в подальшому з будь-яким банком, якщо його менеджери та керівники закриватимуть очі, або стимулюватимуть штучне нарощення власного капіталу для досягнення певної мети, що в подальшому призведе до фіктивної, нереальної капіталізації. Саме в цьому А. Гриценко вбачає закономірність розвитку, оскільки вважає, що завжди існуватимуть регіони чи ринки, що розвиватимуться динамічно, де безперечно відбуватиметься накопичення фіктивного капіталу суб’єктів таких ринків (регіонів), який несподівано завжди буде “обриватись” [8]. Такий підхід до розуміння сутності реальної та фіктивної капіталізації веде до іншого оцінювання економічних процесів в цілому. На нашу думку, проблема створення фіктивної капіталізації полягає, в першу чергу, в низькому чи упередженому менеджменті банку, а ситуація на ринку, в будь-якому випадку, повинна об’єктивно оцінюватись, і ні в якому разі її переваги не можуть бути використані для досягнення мети штучного нарощення чи неправдивого відображення у звітності розмірів власного капіталу.

Питання реальної та прихованого розміру власного капіталу банків досліджував російський вчений В.А. Царьков. У своїй праці “О качестве корпоративного управления и цене “дутого” капитала банка” він досліджує вплив вилучення капіталу банку на рівень його прибутковості, проводить оцінку втрат банку при вилученні капіталу, але не визначає конкретних причин, що зумовлюють викривлення реальної величини власного капіталу банку [10].

Досить цікавою є думка О.І. Клименка, який вважає за необхідне доповнити попередні два види понять банківської капіталізації третім – мнимою капіталізацією, в ході якої “відбувається збільшення капіталу лише номінально – за рахунок бухгалтерських проводок, при цьому реально розмір капіталу банку не змінюється, це пов’язано з тим, що приріст капіталу являє собою мниму вартість” [3, с. 83]. При цьому автор зазначає, що причинами виникнення “мнимої вартості капіталу є мнимо

капіталізація” або неефективний менеджмент, а в структурі регулятивного капіталу найбільш піддаються ризику такі складові, як статутний капітал, субординований борг, фінансовий результат, резерви за активними операціями, переоцінка основних засобів і нематеріальних активів [3].

Виклад основного матеріалу. При визначенні величини власного капіталу банку вважаємо за необхідне врахувати ймовірність виникнення мнимої вартості. Очевидним є те, що завищення обсягу останнього дає змогу банкам легко виконувати нормативи достатності капіталу (Н2 і Н3), залучати додаткові кошти клієнтів і підвищувати інвестиційну привабливість та імідж банку на ринку. В той же час, дійсна, реальна адекватність капіталу таких банків і банківської системи в цілому знижується, різко зростає наднормативний ризик активних операцій, який переноситься на підприємства та населення, що розмістили свої кошти в цих банках. Тому питання приведення розмірів капіталу банків до фактичних значень потребує негайного вирішення на законодавчому рівні (розробка та затвердження відповідної методики оцінки власного банківського капіталу), що сприятиме підвищенню надійності та стабільності банківської системи та подальшій її капіталізації. На нашу думку, дії наглядових органів з очищення українського банківського сектора від штучно створеного капіталу не будуть повною мірою ефективними до тих пір, поки величина власного банківського капіталу визначатиметься на основі обліково-балансового методу, який базується на недостатній інформації та не відображає реальної вартості активів і зобов'язань банку. В основі має бути ринковий метод оцінки власного капіталу банку. Усі заходи, що застосовуються наглядовими органами відносно підвищення прозорості банківського капіталу, справедливої його оцінки та прагнення до створення рівних умов і стерилізації конкурентних переваг банківських установ, які не володіють реальним капіталом, в цілому мають позитивне значення як для банківської системи, так і для економіки України.

У вітчизняній економічній літературі термін “капіталізація” часто вживають для характеристики наповненості банківських ресурсів власним капіталом. Ситуацію, що склалася у банківській системі України з даного питання, розглянемо на основі даних табл. 1. Упродовж досліджуваного періоду простежується чітка тенденція до зростання власного та статутного капіталу банків як у національній валюті, так і в доларах США. Порівняно з 2000 р., капітал банків у 2004 р. зріс у 2,8 раза і склав 18420 млн. грн., що становить 143 % проти минулого звітного періоду. Динаміка власного капіталу банківських установ у доларах США в 2000-2003 рр. була дещо нижчою, ніж показники зростання капіталу в національній валюті, і лише в 2004 р. ситуація змінилася.

Величина статутного капіталу банківської системи за період 2000-2004 рр. збільшилася у 3 рази, а його питома вага у власному капіталі зросла на 6,2 % з 56,8 до 63 % і протягом 2004 р. не збільшувалась, що свідчить про обмеженість інвестицій у статутні фонди вітчизняних банків і замалу кількість реальних варіантів його нарощування. Аналізуючи показники динаміки, слід відмітити, що статутний капітал банків у вітчизняній валюті протягом досліджуваного періоду зростає нижчими темпами, ніж сукупний власний капітал банків, але у 2004 р. їх показники динаміки мали однакове значення – 143 %, величина статутного капіталу, виражена в іноземній валюті, збільшувалася швидше, ніж власний капітал у тій же валюті, і станом на 01.01.2005 темп росту їх був 143,7 %.

Таблиця 1

Обсяг і динаміка власного капіталу банківської системи України*

Показник	Станом на				
	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004	01.01.2005
Власний капітал, млн. грн.	6450,0	7854,0	9981,0	12882,0	18420,0
Темп росту, %	–	121,8	127,1	129,1	143,0
Власний капітал, млн. дол.	1187,0	1482,0	1872,0	2416,0	3472,0
Темп росту, %	–	124,8	126,3	129,0	143,7
Статутний капітал, млн. грн.	3666,0	4576,0	6003,0	8116,0	11605,0
Темп росту, %	–	124,8	131,2	135,2	143,0
Статутний капітал, млн. дол.	674,0	864,0	1126,0	1522,0	2187,0
Темп росту, %	–	128,2	130,3	135,2	143,7
Питома вага статутного капіталу у власному капіталі, %	56,8	58,3	60,1	63,0	63,0

* Джерело: Бюлетень НБУ. – 2005. – № 6. – С. 144.

Недостатній рівень капіталу є на сьогодні одним із стримуючих чинників подальшого стабільного розвитку та ефективного функціонування банків, їх активної участі в забезпеченні структурної перебудови економіки. Неадекватний обсяг власного капіталу, в першу чергу, зумовлює недосконалість як усієї банківської системи, так і кожного банку зокрема, проявом чого є низька здатність останніх залучати значні кошти та проводити масштабні активні операції на ринку. Досить чітко це простежується на прикладі участі банківського капіталу у процесі формування фінансових ресурсів вітчизняної економіки (табл. 2).

Таблиця 2

Роль банківського капіталу в економіці України*

Показник	Станом на				
	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004	01.01.2005
ВВП, млн. грн.	170070,0	204190,0	225810,0	267344,0	345943,0
Темп росту, %	–	120,1	110,6	118,4	129,4
Грошова маса МЗ, в тому числі агрегат М0, млн. грн.	32252,0 12799,0	45755,0 19465,0	64870,0 25434,0	95043,0 33119,0	125801,0 42345,0
Питома вага агрегату (М0) в грошовій масі МЗ, %	39,7	42,5	39,2	34,8	33,7
Темп росту, %:					
- агрегата МЗ	–	141,9	141,8	146,5	132,3
- агрегата М0	–	152,1	130,7	130,2	127,9
Власний капітал, млн. грн.	6450,0	7854,0	9981,0	12882,0	18420,0
Темп росту, %	–	121,8	127,1	129,1	143,0
Статутний капітал, млн. грн.	3666,0	4576,0	6003,0	8116,0	11605,0
Темп росту, %	–	124,8	131,2	135,2	142,9
Банківські активи, млн. грн.	39866,0	50785,0	67774,0	105539,0	141497,0
Темп росту, %	–	127,4	133,4	155,7	134,1
Кредити, надані банками в економіку України, млн. грн.	19574,0	28373,0	42035,0	67835,0	88579,0
Темп росту, %	–	145,0	148,1	161,4	130,6
Відношення до ВВП, %:					
- власного капіталу	3,8	3,8	4,4	4,8	5,3
- статутного капіталу	2,2	2,2	2,6	3,0	3,3
- активів	23,4	24,9	30,0	39,5	40,9
- кредитів, наданих в економіку України	11,5	13,9	18,6	25,4	25,6

* Джерело: Бюлетень НБУ. – 2005. – №6. – С. 30-32, 51-52, 82; Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 45.

Упродовж 2000-2004 рр. при постійному зростанні ВВП і власного капіталу банків відношення банківського капіталу до ВВП залишається на досить низькому рівні (3,8-5,3 %), тоді як в багатьох країнах з перехідною економікою цей показник наближається до 40 %. Відповідність темпів зростання банківського капіталу зростанню ВВП, з одного боку, є позитивним фактором, оскільки обсяги власного капіталу на сьогодні повністю відповідають ситуації, що склалася в національній економіці, але, з іншого боку, потреби “економічного зростання” такі обсяги та динаміка збільшення власного капіталу банківського сектора не задовольняють.

Відношення статутного капіталу банків до ВВП зросло протягом періоду на 1 % і станом на 01.01.2005 становило 3,3 %. За такої ситуації банківська система на сьогодні ще не є ефективним інструментом політики економічного розвитку країни.

Про низьку якість розвитку вітчизняних банків свідчить і показник співвідношення банківських активів і ВВП країни: станом на 01.01.2005 його значення становило 40 %, що майже вдвічі більше порівняно з 2000 р., в той час як питома вага активів у ВВП Німеччини складає близько 200, Великобританії – 130, країн Східної Європи – 80-90, США – 350 % [6]. Тому доцільно визнати закономірні кількісні обмеження, яких зазнає вітчизняна банківська система при виконанні притаманних їй функцій із забезпечення економіки країни необхідними фінансовими ресурсами.

Про недоцільність порівняння рівня капіталізації вітчизняної банківської системи з аналогічним показником банківських систем розвинутих країн світу свідчить і той факт, що сумарний сплачений статутний капітал усіх українських банків приблизно дорівнює обсягу капіталу одного з провідних німецьких банків “Deutsche Bank Group” [1]. Теоретично всю нашу банківську систему може викупити один великий банк Німеччини. Враховуючи те, що в найближчому майбутньому у світовому банківському товаристві зможуть ефективно діяти банківські установи, які володіють активами не менше 200 млрд. дол., нагальною потребою для вітчизняних кредитних установ залишається збільшення рівня їх капіталізації [1].

Формування капітальної бази банків, достатньої для забезпечення потреб економічного розвитку, можливе лише за рахунок швидкого зростання рівня монетизації економіки. Досягнутий на сьогодні рівень монетизації ВВП (приблизно 40 %) явно недостатній для адекватного посилення ролі банків в економічному зростанні (див. табл. 2), бажано його підвищити в найкоротші терміни до 55-60 %, що сприятиме не лише ресурсному забезпеченню розвитку банківського сектора, а й завершенню формування зрілого грошового ринку. У структурі грошової маси значних змін протягом досліджуваного періоду не відбулося – обсяг грошових ресурсів поза банками (агрегат М0) залишається на рівні 33-40 %, характерною є незначна тенденція до його зниження – з 39,7 до 33,7 %. Станом на 01.01.2005 готівкові кошти поза банківською системою склали 42345 млн. грн., що є свідченням наявності значних фінансових ресурсів у тіньовому секторі економіки. Динаміка зміни агрегата М0 адекватна зростанню сукупної грошової маси МЗ.

Позитивної оцінки заслуговує збільшення обсягу кредитів, наданих банками в економіку країни упродовж досліджуваного періоду майже в 4,5 рази, хоча порівняно з 2003 р. його зростання відбулося лише на 30,6 %. Зросла також питома вага капіталу, спрямованого на фінансування економіки, у ВВП країни, – з 11,5 до 25,6 % (див. табл. 2). Аналізуючи безпосередню участь власного банківського капіталу в загальному обсязі кредитування економіки, слід відмітити зменшення його частки в даному процесі, що зумовлено перевагою у складі кредитних ресурсів коштів клієнтів банку “до запитання”. Незважаючи на низькі значення відношень власного і статутного капіталу банків до основних макроекономічних показників, в цілому їх обсяг відповідає поточному рівню розвитку економіки країни. Попри досить скромні значення показників банківської системи України, їхня структура загалом відповідає рівню країн з ринковою економікою, і є прийнятною у міжнародній практиці.

Стан капіталізації кожного банку зокрема і банківської системи в цілому залежить від адекватного зростання активів і власного капіталу кредитних установ. Слід зауважити, що стійка тенденція до відставання темпів зростання капіталу вітчизняних банків від зростання їх активів була характерною упродовж 2000-2003 рр. навіть за умови дотримання нормативу достатності регулятивного капіталу в 10 %. Завдяки вжитим НБУ заходам, спрямованим на нарощення капіталу та покращення його якості, вперше за останні роки вдалося забезпечити збалансоване зростання власного банківського капіталу та активно-пасивних операцій, лише в 2004 р. динаміка власного капіталу банків (143 %) була більшою порівняно з аналогічним показником банківських активів (134 %).

Аналізуючи основні показники діяльності банківських установ – активи і капітал (табл. 3), слід відмітити, що відставання темпів зростання капіталу від зростання активів найбільш чітко простежується в найбільших і середніх банків, при цьому цим двом групам належить більше 60 % сукупних активів і більше 50 % власного капіталу всіх банків України. Більш стабільною є група великих банків, однак лише 18 % загальних активів і 17 % власного капіталу системи припадає на дану групу банків. Очевидно, що ті банківські установи, які не здатні нарощувати власний капітал, змушені будуть (через неспроможність дотримуватися нормативу адекватності регулятивного капіталу) скорочувати обсяги кредитування країни.

Динаміка власного капіталу та активів банківської системи України в розрізі груп банків*

Показник	Станом на				
	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004	01.01.2005
Власний капітал – усього, млн. грн.,	6447,6	7908,9	9983,3	12881,9	18421,4
в тому числі:					
- найбільші банки	2446,3	2588,1	3912,7	4958,2	7660,5
- великі банки	2116,8	1137,8	1120,9	1931,4	3065,2
- середні банки	1100,9	1782,7	2178,4	2545,5	3094,1
- малі банки	783,6	2400,3	2771,3	3446,8	4601,6
Темп зростання власного капіталу, %:	–	122,7	126,2	129,0	143,0
- найбільші банки	–	105,8	151,2	126,7	154,5
- великі банки	–	53,7	98,5	172,3	158,7
- середні банки	–	161,9	122,2	116,8	121,6
- малі банки	–	306,3	115,4	124,4	133,5
Банківські активи, усього, млн. грн.,	36977,6	50391,7	63896,0	100234,3	134347,9
в тому числі:					
- найбільші банки	19078,3	25390,7	36641,6	53862,0	71356,9
- великі банки	13121,6	8643,4	9972,3	17144,0	24250,6
- середні банки	3257,0	9262,5	11764,1	17080,6	21772,9
- малі банки	1520,7	7095,1	9395,5	12147,7	16967,5
Темп зростання активів, %:	–	136,2	126,8	156,9	134,0
- найбільші банки	–	133,1	144,3	147,0	132,5
- великі банки	–	65,9	115,4	171,9	141,1
- середні банки	–	284,4	127,0	145,2	127,5
- малі банки	–	466,6	132,4	129,3	139,7

* Джерело: Вісник НБУ. – 2001. – № 3. – С. 8-11, 11-19; 2002. – № 3. – С. 9-12, 17-20; 2003. – № 3. – С. 11-14, 19-22; 2004. – № 3. – С. 48-51, 56-59; 2005. – № 3. – С. 58-61.

Перевищення темпів зростання сукупних активів над динамікою капіталу груп середніх і малих банків свідчить про посилення ролі власного капіталу як “амортизатора” можливих фінансових потрясінь у їх діяльності, хоча, з іншого боку, значна питома вага власного капіталу в сукупних пасивах банків може свідчити також про недостатню їх активність на конкурентному ринку.

Потужність вітчизняного банківського сектора за показником забезпеченості власним капіталом характеризує проведене групування банків за розміром сплаченого статутного капіталу (табл. 4).

Групування банків за розміром статутного капіталу*

Групи банків	Кількість діючих банків				Статутний капітал**				Статутний капітал на один банк			
	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.
млн. грн.												
Від 0 до 15	44	28	10	2	467	321	109	26	10,6	11,5	10,9	13,0
від 15 до 25	54	53	44	28	1025	1027	872	580	18,9	19,4	19,8	20,7
від 25 до 50	35	47	67	78	1144	1541	2277	2715	32,7	32,8	34,0	34,8
від 50 до 100	12	18	18	28	827	1148	1176	1862	68,9	63,8	65,3	66,5
понад 100	8	11	18	24	1113	1966	3682	6423	139,1	178,7	204,5	267,6
Усього	153	157	157	160	4576	6003	8116	11605	29,9	38,2	51,7	72,5
млн. євро												
Від 0 до 3	38	42	31	17	81	97	71	43	2,1	2,3	2,3	2,5
від 3 до 5	54	55	63	62	207	222	249	249	3,8	4,0	3,9	4,0
від 5 до 10	37	37	36	47	235	260	242	313	6,4	7,0	6,7	6,6
від 10 до 20	16	16	17	22	218	225	227	312	13,6	14,1	13,3	14,2
понад 20	8	7	10	12	238	281	428	692	3,0	40,1	42,8	57,7
Усього	153	157	157	160	980	1085	1218	1608	6,4	6,9	7,7	10,1

* Джерело: Бюлетень НБУ. – 2005. – № 6. – С. 141-143.

** До 2003 р. сплачений статутний капітал.

Необхідно відмітити, що упродовж досліджуваного періоду зменшилась кількість банків у групах із сплаченим статутним капіталом від 0 до 25 млн. грн. з відповідним їх збільшенням в групах від 25 до 100 млн. грн. Станом на 01.01.2005 зі статутним капіталом понад 100 млн. грн. налічувалось 24 банки із середнім розміром статутного капіталу на один банк 267,6 млн. грн. (57,7 млн. євро). Слід відмітити, що найбільша кількість банків (78 одиниць) у групі з розміром статутного капіталу 25-50 млн. грн., де середній розмір сплаченого капіталу на один банк збільшився лише на 2,1 % (34,8-32,7), або на 0,2 % в євро. В еквіваленті євро – найбільша кількість банків (62) в групі від 3 до 5 млн. євро, з середнім розміром статутного капіталу в 4 млн. євро. Позитивною тенденцією є те, що статутний капітал найпотужніших банків складає 55 та 43 % сукупного капіталу банків в розрізі національної та європейської валют відповідно, що на 10 та 8 % більше відповідних показників попереднього року. Аналізуючи динаміку середнього розміру статутного капіталу на один банк, важливо відмітити, що в цілому характерним є зростання його значення упродовж 2000-2004 рр. на 142 та 58 % у гривнях та євро відповідно, в той час як кількість діючих банків збільшилась на 7 одиниць, або 4,5 %. Отже, відбувається зростання концентрації власного банківського капіталу, що можна оцінити як позитивний процес його нарощування вітчизняними банками. За підсумками діяльності банків у 2004 р. найбільший розмір статутного капіталу мав банк “Аваль” – 1 млн. грн., не відстає й Приватбанк – 917,9 млн. грн. із 212,1 млн. грн. несплаченого капіталу, який очолює десятку найбільш капіталізованих банків із власним капіталом в розмірі 14713,6 млн. грн.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки: поняття “банківська капіталізація” є досить неоднозначним за своїм змістом: характеризує одночасно наповненість власним капіталом банківської установи й оцінку її вартості (добуток ринкової вартості акцій на їх кількість, що перебувають в обігу). Це зумовлює необхідність виділення прямої та зворотної капіталізації банку з притаманними їм особливостями.

Проблема нарощування обсягів капіталізації є досить актуальною як для країн з ринковою економікою, так і для країн з перехідною економікою. Першочергову роль у забезпеченні достатньої капіталізації банків відіграє якісний власний банківський капітал. Рівень капіталізації банківської системи є одним із найважливіших показників для будь-якої країни, він визначає достатність банківського капіталу в економіці, формує її здатність до саморозвитку. З метою уникнення фіктивної капіталізації значну увагу при визначенні ступеня забезпеченості банківської установи власним капіталом слід приділяти якості складових власного капіталу, обґрунтованості і правильності їх включення до його складу. Питання приведення розмірів банківських капіталів до

реальних значень потребує розробки відповідної методики оцінки величини власного капіталу банку, яка б базувалася на ринковому методі.

На жаль, вітчизняним кредитним установам ще не вдалося досягти стрімкого збільшення власного капіталу та відповідного йому рівня капіталізації, і це сьогодні є одним із першочергових завдань для вирішення потреб економіки країни і визначення перспектив прискореної інтеграції України до Європейського співтовариства.

Подальші наукові дослідження будуть проводитися з метою пошуку найбільш оптимальних шляхів збільшення власного банківського капіталу та нарощення рівня капіталізації банків.

Список літератури

1. Гуцал І.С. Глобалізація та шляхи розвитку вітчизняної банківської системи // Світ фінансів. – № 1.
2. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
3. Клименко О. Про проблему фактичної вартості банківського капіталу // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 1.
4. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2003-2005 роки. – К.: Національний банк України, 2003.
5. Кох Р. Менеджмент и финансы: от А до Я. – СПб.: Издательство “Питер”, 1999. – 496 с.
6. Маричев С.А. Капитализация российской банковской системы: проблемы и перспективы роста // Деньги и кредит. – 2004. – № 12.
7. Островская О.М. Банковское дело: Толковый словарь. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 400 с.
8. Патрікац Л., Крохмаль Д. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України // Вісник НБУ. – 2004. – № 1. – С. 38-43.
9. Стельмах В. Я хочу работать с теми кадрами, которых я знаю // Банкирь. – 2005. – № 1(11).
10. Царьков В.А. О качестве корпоративного управления и цене “дутого” капитала банка // Банковское дело. – 2003. – № 2.

Summary

Essence of banking capitalization is considered. Main problems of the increasing level of the Ukrainian banking system capitalization are exposed. The role of the bank equity capital in ensuring the financial resources of country economy during the period of 2000-2004 is analyzed. The capacities of Ukrainian banking sector based upon bank bunching of the size payment statutory capital is investigated.

Отримано 20.10.2005

Ткачук, Н.М. Капіталізація банківської системи України: сутність і проблеми нарощення [Текст] / Н.М. Ткачук // Вісник Української академії банківської справи. - 2005. - №2(19). - С. 60-67.